

УДК 338.2(477)

Титаренко Л. М.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Досліджено теоретичні питання структурних зрушень національної економіки в умовах євроінтеграції. Розроблено концептуальні підходи до забезпечення сучасної галузевої конкурентоспроможності.

Ключові слова: модель економічного розвитку, структура економіки, структурні зрушення, структурна реформа, конкурентоспроможність, євроінтеграція.

Постановка проблеми. Поглиблення міжнародної інтеграції України після вступу до СОТ та розширення ЄС, якісно новий етап євроінтеграції у процесі підготовки та реалізації нової Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС актуалізує проблему ефективного галузевого структурування національної економіки. Для України формування ефективної структури економіки є особливо важливою в контексті стратегічних завдань макроекономічної стабілізації та економічного зростання і потребує подальшого дослідження як у теоретичному аспекті, так і в аспекті практичної економічної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів структурних зрушень в економіці України в умовах євроінтеграції стала предметом багатьох дискусій і знайшла відображення в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема проблеми структурних зрушень в економіці, включаючи структуру промислового виробництва, міжгалузеві пропорції та їх зміна під впливом інтеграційних процесів висвітлені в наукових працях відомих українських вчених В. Вишневського, А.С. Гальчинського, В.М.Геєця [1, с. 7; 2, с. 6; 3, с. 20]. Актуальні питання з аналізу запровадження нових методів державного регулювання економіки, оптимізації її структури в умовах виходу на нові ринки і впровадження міжнародних стандартів, також активного формування економічних галузей останнього – шостого – технологічного укладу, домінантами якого є нано- і біотехнології, системи штучного інтелекту, комп'ютерна освіта віддзеркалені у наукових працях Л.І. Федулової, О.С. Шнипка [4, с. 31, 5, с. 7]. Окремі питання необхідності формування комплексних і спеціальних програм розвитку держави, регіонів і галузей та відповідність їх єдиним стандартам і методології розробки, врахування міжгалузевих та міжрегіональних зв'язків в умовах євроінтеграції досліджують М.В. Василенко, Ю.В. Кіндзерський [6, с. 12, 7, с. 27]. На дослідженні умов та перспектив євроінтеграції України зосередили увагу такі зарубіжні аналітики, як П. Гарденер, П. Зеленські, К. Дойч, Л. Лінкявічус, Р. Маккінон, Дж. Шерр та ін.

Над розв'язанням проблем ефективного структурування економіки України в умовах євроінтеграції ефективно працюють науково-дослідні установи – Національний інститут стратегічних досліджень, Науково-дослідний інститут глобалізації і європейської інтеграції, Міжнародний центр перспективних досліджень та ін.

Але незважаючи на детальний аналіз процесів структурування економіки в умовах міжнародної та євроінтеграції, зазначимо, що проблему винайдення ефективної стратегії галузевих зрушень національної економіки в умовах євроінтеграції не вичерпано.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз і оцінка тенденцій зміни галузевої структури економіки в умовах євроінтеграції.

На сьогодні одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України щодо інтеграції у світову передбачає налагодження секторальної співпраці в більше ніж 30 сферах, зокрема – у сільському господарстві, промисловості, енергозабезпеченні. Основними шляхами розв'язання проблеми входження до єдиного європейського ринку виступають: диверсифікація українського експорту; отримання статусу країни з ринковою економікою від самого ЄС; гармонізація законодавства України з європейськими нормами як необхідна умова створення зони вільної торгівлі.

Поглиблення співробітництва в галузі економіки шляхом створення зони вільної торгівлі між ЄС і Україною передбачає налагодження секторальної співпраці в більше ніж 30 сферах, зокрема – у сільському господарстві, промисловості, енергозабезпеченні. Основними шляхами розв'язання проблеми входження до єдиного європейського ринку виступають: диверсифікація українського експорту; отримання статусу країни з ринковою економікою від самого ЄС; гармонізація законодавства України з європейськими нормами як необхідна умова створення зони вільної торгівлі.

Водночас Україна повинна сформувати національну модель співпраці та взаємодії з транснаціональним капіталом і зберегти власну національну ідентичність. Новий етап у взаємовідносинах України з ЄС вимагає суттєвих корегувань в українській економіці та законодавстві: по-перше, забезпечити динамічний внутрішній ринок, який передбачив би створення надійних механізмів для подолання потенційних ризиків євроінтеграції; по-друге, побудувати конкурентоспроможну економіку, здатну стабільно функціонувати в разі появи кризових явищ.

Визначальна роль у формуванні стабільного динамічного внутрішнього ринку належить структурним перетворенням всіх сфер господарства нашої держави з метою реалізації моделі відкритої конкурентної економіки і втілення на практиці стратегії європейського вибору. Водночас наміри щодо рівноправного входження до зони вільної торгівлі та світового цивілізаційного простору мають ґрунтуватися на реальних, виважених економічних передумовах. З огляду на це, особливої уваги набуває науковий аналіз тенденцій щодо трансформування галузевої структури української економіки та напрямів державного регулювання даного процесу. Основною проблемою структурних зрушень в умовах євроінтеграції є вірний вибір галузевих пріоритетів.

Необхідно зауважити, що з 1991 року, після проголошення незалежності України, національна економіка зазначена структурних деформацій наслідком відсутності державної структурної політи-

ки. Система формування пріоритетів бюджетного фінансування була недостатньо ефективна. Преференції отримували галузі, які виробляли продукцію з низьким ступенем переробки, що не мають перспективи попиту на внутрішньому і зовнішньому ринку. Відбулося посилення диспропорцій у розподілі капіталу між фінансовим та реальним сектором економіки України, що обумовило асинхронність галузевого розвитку та загострення низки суперечностей.

По-друге, структурні зміни, що відбувалися протягом останніх років в економіці України, характеризуються стрімкою втратою позицій галузями, які визначають науково-технічний прогрес. Якщо скорочення частки галузей, що виробляють товари, у валовій доданій вартості є закономірним процесом, оскільки відображає відповідне зростання питомої ваги сфери послуг, то напрям і динаміка трансформації структури промисловості свідчать про прогресуюче технологічне відставання України від розвинених країн світу. Частка машинобудування та металообробки неухильно знижується, незважаючи на те, що понад 60% становить виробництво сировинної та проміжної продукції [8].

Водночас для економіки України є характерним розвинута індустріальна база і достатньо високий ресурсним потенціалом. Проте, у структурі національної економіки залишилися переважно галузі, які добувають сировину або випускають продукцію з низьким ступенем обробки для експорту, завантаження потужностей яких залежить від попиту на зовнішньому ринку. Багато підприємств інших галузей не витримують конкуренції навіть на внутрішньому ринку. Тому інтеграція держави у європейський економічний простір може завдати суттєвих негативних соціально-економічних наслідків для тих галузей, які не виробили власної стратегії конкурентоспроможності. Особливо вагомим це завдання є в умовах загострення глобальної конкуренції, нав'язування інтеграційних правил поведінки, застосування загальних принципів для всіх суб'єктів конкурентної.

Основні чинники міжнародної конкурентоспроможності економіки: здатність витримувати поточну конкуренцію на ринках товарів і послуг; адаптація до постійно змінних зовнішніх умов; стійкість і здатність галузей до саморозвитку. Після кризового спаду, українська економіка протягом 2010-2011 років демонструвала позитивну динаміку зростання. Макроекономічні параметри до початку 2012 року залишалися сприятливими: за 2010 – 2011 роки реальний ВВП зріс на 9,5%, подолавши більше половини від кризового падіння; дефіцит бюджету за підсумками 2011 року становив прогнози 2,7% ВВП року (проти 4% ВВП у Єврозоні, 8,9% у Японії та 10% ВВП у США); а інфляція з її 4,6% за підсумками 2011 року була нижчою тільки у дефляційному 2002 році. [9].

Посилення у другій половині 2012 року дії негативних процесів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, відобразилося на показниках діяльності майже всіх сфер економіки. Основними галузями, які сформували погіршення економічної динаміки стали: промислове виробництво, будівництво та транспорт, сільське господарство. За підсумком 2012 року скорочення у промисловості становило 1,8%, проти зростання на 7,6% у 2011 році. На низьку виробничу активність світової економіки зниженням виробництва відреагували експортоорієнтовані галузі та галузі інвестиційного спрямування. Зокрема падіння у машинобу-

дуванні становило 6,0%, у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – 5,2% [9].

Металургійна галузь має можливості для нарощування виробництва, але для цього необхідно знизити внутрішні ціни на готову продукцію принаймні до рівня експортних, та підвищити попит на продукцію металургії. Розвиток машинобудування стримується недостатнім рівнем технічної конкурентоспроможності вітчизняної продукції порівняно з імпортованими аналогами, низькими обсягами кредитування та посилення конкуренції на ринку Російської Федерації – основного споживача вітчизняної продукції машинобудування.

Потреби національного ринку в певному виді продукції повинні пов'язуватися з іншими галузями. Так, при зростанні обсягів видобутку вугілля необхідно враховувати виробництво необхідного для цього обладнання, проводити модернізацію галузі. Слід зазначити, що структура економіки є дуже стійким елементом економічної динаміки. Економічний стан нашої держави як в 90-х роках, так і в 2013 році суттєво залежить від кам'яновугільних та залізрудних виробництв Донбасу і Криворіжжя. При цьому динаміка її розвитку досить жорстко пов'язана з рухом світових цін на сталь, метал готового прокату, хімікати.

Так, на початок 2013 року металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів є однією з основних складових гірничо-металургійного комплексу (ГМК) країни. На підприємствах металургійної галузі зайнято 323 тис. працівників (11,7% загальної кількості працюючих у промисловості). Обсяг реалізованої продукції у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів складає близько 18,1% загального обсягу по промисловості. Галуззю споживається 32% електроенергії загальнопромислового рівня, 25% природного газу, 10% нафти і нафтопродуктів. На металургійне виробництво припадає 20% вантажних залізничних перевезень. Енергоємність галузі на 30% перевищує світові аналоги [10].

При умові недостатньої розвиненості внутрішнього ринку металопрокату та високої частки експорту продукції, ГМК формує серйозні ризики залежності національної металургії від зовнішньої кон'юнктури та спричиняє галузеві диспропорції національної економіки.

Тому металургійний комплекс перш за все потребує системної реструктуризації з орієнтацією на кон'юнктуру внутрішнього та зовнішнього ринку, заміну імпортової продукції продукцією вітчизняного виробництва, підвищенням рівня конкурентоспроможності продукції за рахунок зменшення енерго- та матеріалоемності продукції, скорочення трудових витрат, упровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Водночас нова стратегія структурних зрушень національної економіки повинна забезпечувати міжгалузеву взаємодію металургії та машинобудування, що створить умови для розширення місткості внутрішнього ринку за рахунок розвитку галузей машинобудування. В свою чергу попит на інвестиційне устаткування підприємств чорної металургії забезпечить зростання виробництва в металургійному і гірничо-видобувному машинобудуванні [4, с. 35].

Для структурних зрушень необхідні суттєві інвестиції і тривалий час, а також цілеспрямована адаптація економіки до раціональних суспільним і особистих потреб населення. В конкретних умовах євроінтеграції України надзвичайно важливою є

проблема переміщення фінансових і матеріальних ресурсів з важкої індустрії і військово-промислового комплексу в галузі, які виробляють споживчі товари та послуги, забезпечення пріоритету галузей високих технологій, а також будівельного комплексу, створення значного сектора виробництва високотехнологічних товарів для експорту та імпортозаміщуючих виробництв.

Цьому має бути підпорядкована фінансово-кредитна та цінова політика, система державного регулювання випуску продукції кінцевого призначення. Особливості реалізації грошово-кредитної політики безпосередньо зумовлювалися неоднорідністю макроекономічної динаміки. Так, більшу частину 2011 року, в умовах існування суттєвих ризиків для цінової стабільності, грошово-кредитна політика була досить помірною. Натомість у 2012 році із закріпленням позитивних тенденцій у динаміці споживчих цін грошово-кредитна політика набула стимулюючої спрямованості. У цей період для неї характерним було постійне вжиття заходів, спрямованих на сприяння економічному зростанню через створення умов для активізації кредитної діяльності банків.

Країни Західної Європи пов'язують своє майбутнє з нанотехнологіями, доля інтелектуального капіталу швидко в цих державах зростає і сягає 50–60%, а в Україні приблизно 1% [8]. За даними світового банку близько 80% багатства всього світу має нематеріальну форму. На думку більшості експертів, тенденція дематеріалізації багатства буде продовжуватись і надалі, результатом виробництва стають науковесмі матеріальні та нематеріальні продукти, що характеризуються функціональністю, доступністю, легкістю та зручністю застосування, економічністю та концептуальністю. Але поряд з цим швидким моральним старінням.. Одночасно розвивається процес виробництва безпосередньо знань, так званий “п’ятий сектор економіки”, який не лише продукує інтелектуальний продукт, а й забезпечує належну підготовку та функціональне збереження інтелектуального потенціалу суспільства.

Тому формування стабільного, ефективного внутрішнього ринку можна забезпечити швидкими змінами темпів росту товарів і послуг за рахунок високоефективного господарювання, використання наявного ресурсного потенціалу, науково-технічного прогресу і ринкової відкритості. Державною програмою економічного та соціального розвитку на 2012 рік та основними напрямками розвитку на 2013 і 2014 роки передбачено створення інфраструктури, що забезпечить інноваційну діяльність та якісні структурні зрушення в економіці:

- посилення ролі інноваційної моделі розвитку, а також суттєвого вдосконалення ринкових інститутів, поглиблення європейської інтегрованості української економіки та поступового досягнення європейських стандартів життя населення;
- реалізація стратегії випереджального розвитку, тобто реалізація ряду структурних реформ у всіх галузях економіки, яка гарантуватиме в середньостроковій перспективі щорічні темпи зростання ВВП в середньому на рівні 7,3%;
- нарощування обсягів основних фондів, підвищення фондівіддачі та продуктивності праці на основі впровадження у виробництво новітніх технологій;
- зростання промислового виробництва в межах 8–9% в основному за рахунок галузей переробної промисловості:

– підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг на зовнішніх ринках збуту, нарощення їх експорту та створення умов для імпортозаміщення, що сприятиме структурно-інноваційним змінам у виробництві промислової продукції [9].

Реалізація таких напрямів оптимізації структури потребує достатнього періоду часу та спеціальних організаційних заходів. Перш за все формування в державному бюджеті відповідних цільових програм, для яких передбачається фінансове забезпечення, законодавче супроводження, запобігання антидемпінговим процедурам щодо вітчизняних виробників. Це дасть змогу зміцнити експортний потенціал галузей: скоротити вивіз продукції сировинного напрямку та переорієнтуватися на експорт кінцевої продукції.

Досвід останніх років показав високий рівень зовнішньої орієнтації національної економіки та високу залежність її від кон'юнктури світового ринку. За останні роки економіка України втратила не тільки окремі підприємства, але і цілі галузі. Сучасний стан зовнішньоекономічних відносин свідчить про переважання імпорту над експортом, про від'ємне сальдо експортно-імпортних операцій та сповільнення динаміки прямих іноземних інвестицій (таб.1) [10].

Таблиця 1
Зовнішньоекономічні відносини України

Показники	Роки			
	2008	2009	2011	2012
Експорт товарів і послуг млрд. дол.	78,7	49,3	82,1	82,337
Імпорт товарів і послуг млрд. дол.	92	50,6	88,7	91,364
Сальдо експорту-імпорту млрд. дол.	- 13294,7	-1312,6	- 6747,5	- 902,7
Прямі інвестиції млрд. дол.	6073,7	4410,4	7065,1	6013

З огляду на це галузеві трансформації доцільно обов'язково поєднувати з модернізацією економіки, розвитком внутрішнього ринку орієнтованого на заміщення імпорту. Українські виробники повинні випускати продукцію, що користується попитом за кордоном: товари народного споживання, легкої промисловості, сільськогосподарську продукцію. Одночасно доцільно посилити державні заходи що до створення конкурентного середовища та органічного поєднання його з пріоритетами зовнішньоекономічної політики.

Частка ЄС у загальному обсязі торгівлі товарами та послугами України становить близько 30 відсотків. Ринок ЄС є одним з найбільших світових ринків з рівнем середнього доходу у 39 тис. доларів США на одну особу та має достатньо високий тарифний захист [10]. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС – це великий економічний та політичний проект, який має стати одним з інструментів модернізації національної економіки, інтеграції європейського та українського ринків. Приєднання до зони вільної торгівлі дає можливість безмитного доступу товарів вітчизняних виробників на ринок ЄС. Враховуючи, що цей ринок дуже емний, платоспроможний і інноваційний, він вигідний українським експортерам.

Висновки і пропозиції. Головною метою євроінтеграції України є забезпечення взаємовигідного

паритету відносин незважаючи на геополітичну та економічну вагомість національних економік, а також досягнення балансу і цілісності системи мегарегіонального утворення Новий тип національної економічної системи може сформуватись за позитивними перспективами розвитку лише при умові реалізації науково обґрунтованої програми структурної перебудови економіки держави, яка виходить із засад конкурентоспроможності її складових на основі впровадження інноваційних, енергозберігаючих і ресурсозберігаючих техноло-

гій. Проведення структурної перебудови, приведення соціально-економічних показників у відповідність до міжнародних стандартів слугуватиме, насамперед, вирішенню найскладніших проблем внутрішнього розвитку країни. Євроінтеграційний процес економіки України потребує подальшого обґрунтування пріоритетів та засобів реалізації моделі структурно-інноваційного розвитку, покращення еколого-техногенної ситуації на основі інновацій, реструктуризації галузей промисловості з урахуванням досвіду європейських країн.

Список літератури:

1. Вишневецький В. Промислова політика: теоретичні аспекти /В.Вишневецький //Економіка України. – 2012. –№ 2. – С.4–15.
2. Геєць В. Економіка та суспільство: непізнані грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним) /В.Геєць, А.Гриценко // Економіка України. – 2012. – № 3. – С.4–24.
3. Гальчинський А.Економічний розвиток: Методологія оновленої парадигми /А. Гальчинський //Економіка України. – 2012. – № 5. – С.14–17.
4. Федулова Л.І. Інноваційний вектор розвитку промисловості України / Л.І.Федулова //Економіка України. – 2013. – № 5 – С.30–37.
5. О.С.Шнипко . Економіко-технологічні прориви заходу: історія і суспільство /О.С.Шнипко //Економіка та держава. – 2011. – № 7. – С.5–7.
6. Василенко В.М. Про деякі результати економічної діагностики розвитку регіонів / В.М.Василенко //Економіка України. – 2013. – № 1.– С.12–25.
7. Кіндзерський Ю.В. До засад стратегії та політики розвитку промисловості / Ю.В.Кіндзерський //Економіка України – 2013 – № 4.– С.24–40.
8. Міністерство промислової політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://industry.kmu.gov.ua/>
9. Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// searh.ligazan.uahttp://index.minfin.com.ua/index/gdp/](http://searh.ligazan.uahttp://index.minfin.com.ua/index/gdp/)
10. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки [Електронний ресурс].– Режим доступу [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF)

Титаренко Л. М.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СТРУКТУРНЫЕ СДВИГИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы структурных сдвигов национальной экономики в условия евроинтеграции. Разработаны концептуальные подходы к обеспечению современной отраслевой конкурентоспособности.

Ключевые слова: модель экономического развития, структура экономики, структурные сдвиги, структурные кризисы, структурная реформа, конкурентоспособность, евроинтеграция.

Titarenko L. M.

Poltava Yu. Kondratyuk National Technical University

STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE NATIONAL ECONOMY IN CONDITIONS OF EUROINTEGRATION

Summary

The theoretical aspects of structural transformation of the national economy in conditions of eurointegration. Conceptual approaches are developed to providing of competitiveness of industry in modern terms.

Key words: model of economic development, structure of economy, structural transformation, structural reform, competitiveness, eurointegration.